

5. Косик В. Розкол ОУН у світлі документів / В. Косик // Визвольний шлях. – 2001. – №7. С. 29-34.

6. Лисенко О.Є. Розкол ОУН (1939-1940): збірник документів; Україна у Другій Світовій Війні у документах: збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942) / О. Є. Лисенко, І. К. Патриляк // УІЖ. – 2001. – №5. – 64 с.

7. Лисяк-Рудницький І. Український визвольний рух під час Другої Світової Війни / І. Лисак-Рудницький // Історичне есе т.2. – К.,1994. – 266 с.

8. Патриляк І.К. Історичні та ідеологічні передумови милітаризації ОУН. Військово-політичні питання в програмних документах єдиної ОУН та ОУН / І.К. Патриляк // Молода нація: Альманах. – 2000. – №7. – 83 с.

Чередніченко І.

студентка 1 курсу магістратури ФІЕП

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ У РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

У статті на основі аналізу нормативних актів та історичного досвіду аналізуються особливості правового регулювання шлюбно-сімейних відносин в Україні у радянський період. Визначено вплив радянської влади на суспільний інститут сім'ї.

Ключові слова: шлюбно-сімейні відносини, правове регулювання.

Важливу складову політичних, економічних, соціальних і правових інститутів становлять шлюбно-сімейні відносини. У процесі змін суспільства їх розвиток став залежати від політики держави, в якій головним інститутом є сім'я. Вона завжди адаптувалася до історичних умов, устрою життя і соціального порядку, але в радянські часи зміни були продиктовані регламентаційною політикою влади більшовиків, а не природним розвитком. Це змінило звичний ритм існування сім'ї та шлюбно-сімейних відносин і негативно вплинуло на тенденції їх розвитку як у 1920-х рр.. так і в наступні десятиліття [7, с.146].

З-поміж актуальних проблем сучасності чільне місце посідає дослідження розвитку державно-сімейних відносин у радянській Україні й становить значну цінність для об'єктивного відтворення минулого, яке рефлексує до сучасності, окреслюючи визначальні орієнтири в розв'язанні шлюбно-сімейних проблем сьогодення.

Тому дослідження з даної теми є актуальним для відтворення минулого сімейних відносин, їх трансформації протягом історичного розвитку суспільства, розвитку правових засад регулювання та встановлення форм укладання шлюбів, розлучень, народження й виховання дітей.

Дослідженню зазначеного питання приділяли увагу юристи, зокрема: М.Антокольська, О.Дзера, А. Іванов, І.Жилінкова, Л.Зілковська, А.Нечаєва, З. Ромовська, О.Ульяненко, С.Фурса, Є.Харитонов, Ю.Червоний, які брали участь у розробці проблем правового регулювання сімейних правовідносин [10, с.278]; соціологи й історики: А.Антонов, В.Зацепін, О.Дорохіна, Т.Ляхач [7] тощо. Зокрема, А.

Антонов розкриває негативний вплив держави з 1917 року на інститут сім'ї, що й сьогодні є причиною низьких соціальних цінностей у взаєминах дітей і батьків; педагоги: І. Білодід, Є. Мельник, А. Харчев [2]; етнологи: А. Пономарьов, Р.Чмелик, М. Гримич [9].

Тому, метою нашого дослідження буде показати, як на основі правової регламентації шлюбно-сімейних відносин змінювалася історія укладання шлюбів українцями у радянський період і як була порушена природна еволюція народної традиційної культури: заборонялася, принижувалася, ігнорувалася етнічна специфіка, а натомість адміністративно впроваджувалися уніфіковані загально радянські форми святково-обрядової культури.

Фактично до XVIII ст. на території українських земель порядок укладення шлюбу регулювався нормами церковного права. З часом шлюбні правовідносини поступово переходять під контроль громади, місцевих органів влади, а в подальшому – лише держави. Початок становлення державної регламентації шлюбно-сімейних правовідносин у Радянській Україні простежується з моменту впровадження громадянської реєстрації [6, с.7].

Більшовики, прийшовши до влади, розпочали здійснювати програму соціалістичних перетворень. В галузі шлюбно-сімейних взаємин це призвело до відокремлення церкви від держави й передувало скасуванню всіх станових, релігійних, майнових обмежень укладання шлюбу та його розірвання, як власне і принципова відмова від усталеного порядку ведення актів церковної та громадянської реєстрації [5, с.62].

Слід зазначити, що Україні, після встановлення радянської влади першими законодавчими актами із шлюбно-сімейного законодавства були декрети РНК України «Про організацію відділів запису актів громадянського стану», «Про цивільний шлюб та про ведення книг актів громадянського стану», «Про розлучення» від 20 лютого 1919 року. Сюди ж треба віднести перший сімейний кодекс України 1919 року, який через громадянську війну не одержав великого розповсюдження [5, с.9]. Сімейне законодавство національно-державного утворення, що діяло в Україні до встановлення радянської влади було скасоване радянською владою і впливу на формування сімейного законодавства України після 1920-1921 рр. не мало. Перші законодавчі акти по-новому розв'язали найголовніші питання правового регулювання сім'ї і шлюбу. Отже, перші декрети і кодекс України проголосили основні принципи шлюбно-сімейних відносин в Україні: одношлюбність (моногамію).

Українське шлюбно-сімейне законодавство радянського періоду розвивалося шляхом і за зразком шлюбного законодавства РРФСР. Проте декрет Раднаркому України «Про цивільний шлюб» від 20 лютого 1919 року, який відображав основні положення декрету про шлюб ЦВК РНК РРФСР від 18 грудня 1917 року, не у всьому збігався з ним.

30 травня 1926 р. був прийнятий «Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР», третій розділ якого регламентував умови вступу до шлюбу, випадки визнання його недійсним, підстави припинення шлюбу [4].

Найбільш значні зміни в законодавство про права і обов'язки подружжя в зареєстрованому шлюбі, про припинення шлюбно-сімейних правовідносин, зокрема, розірвання шлюбу, були внесені в 1944 р. в період Другої світової війни [4].

Великою подією в історії людства стала Декларація прав людини і громадянина 1948 р. Вперше на законодавчому рівні у ній закріплюється принцип формальної рівності всіх громадян перед законом, закріплені принципи регулювання правових відносин, закладається підґрунтя універсальної концепції прав людини.

У 1968 р. були прийняті Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про шлюб і сім'ю, які по-новому вирішили цілий ряд питань сімейного права. Основні завдання цієї галузі права були викладені в ст. 1 Основ, які склалися з п'яти розділів: 1. Загальні положення; 2. Шлюб; 3. Сім'я; 4. Акти громадянського стану; 5. Застосування радянського законодавства про шлюб і сім'ю до іноземців і осіб без громадянства, застосування законів про шлюб і сім'ю іноземних держав, міжнародних договорів і угод.

На цій базі був прийнятий Кодекс про шлюб і сім'ю УРСР, який затвердили 20 червня 1969 р. Він набрав чинності з 1 січня 1970 р., й з відповідними змінами й доповненнями проіснував до 2003 р. Кодекс встановив порядок і умови одруження, врегулював особисті та майнові відносини, які виникають у сім'ї між подружжям, між батьками і дітьми, між іншими членами родини, відносини, які виникають у зв'язку з усиновленням, опікою та піклуванням, прийняттям дітей на виховання, порядок і умови припинення шлюбу, порядок реєстрації актів громадянського стану [4].

Друге покоління людей виросло на постулатах радянської ідеології і цілеспрямованої пропаганди, що все народне – пережиток, забобон, релігія, грецькосійство.

Важко навіть збагнути увесь комплекс денаціоналізації українського етносу. А намагання швидкими темпами знищити етнічну культуру серед сільського населення доходили часом до абсурду. Документ, що був прийнятий у 1986 році Тлумацьким районним відділом Комісії по радянських традиціях, святах та обрядах (урядову установу створено в 1969 році при Раді Міністрів Української РСР) свідчить про те, що ідея формування загально радянської спільноти без етнічних ознак, уніфікація культури впроваджувалися занадто поспішними методами. Одним документом вирішили заборонити всі традиції народного весілля на Івано-Франківщині. І це регіон, де сільська людність свято берегла свої звичаї та обряди [3, с.7].

Отже, характер і особливості шлюбно-родинних відносин в українському радянському суспільстві визначалися існуючими реаліями життя, комуністичною ідеологією та політикою партії, а також усталеними традиціями, принципами і цінностями, що поєднувалися з новими нормами й стандартами життя. Характерними рисами цих відносин були заідеологізованість, цнотливість, моральність і чистота стосунків, простота й скромність, невибагливість і шанобливе ставлення один до одного, гендерна рівність. Сім'я в була важливим інститутом радянського суспільства і знаходилась під постійним контролем і патронатом держави і партії, які брали на себе відповідальність за виховання, освіту, охорону здоров'я сім'ї.

Список використаної літератури:

1. Антонов А.И. Семья, рыночная экономика, государство: кризис социальной политики / А.И. Антонов // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 1999. – № 3. – С. 87-103.
2. Зацепин В.И. Семья. Социально-психические и этические проблемы: справочник / В.И. Зацепин. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 255 с.
3. Дорохина О.В. Партийно-государственная идеология социалистических преобразований семьи в послереволюционной России / О.В. Дорохина // Вестник Московского университета. Серия 18. – 2004. – № 2. – С. 78-87.
4. Білодід І. 40 років радянської освіти в Україні / І. Білодід. – К.: Знання, 1957. – 30 с.
5. Мельник Є. Ф. Охорона матері і дитини у радянському законодавстві / Є.Ф. Мельник. – К.: Політвидав, 1954. – 39 с.
6. Харчев А.Г. Брак и семья в СССР / А. Г. Харчев. – М.: Мысль, 1964. – 325 с.
7. Борисенко В.К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. К. Борисенко. – К.: Унісерв, 2000. – 191 с.
8. Гопанчук В.С. Сімейне право України: підручник / В.С. Гопанчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.ebk.net.ua/Book/SPravo/01-05/80204.htm>
9. Лахач Т.О. Сутність змін та перетворень щодо інституту сім'ї в Україні протягом 1917-1922 рр. / Т.О. Лахач // Наукові праці. – Том104. – Вип.91. – С.61-66.
10. Лахач Т.О. Державна регламентація шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1920-1930 років: автореферат дис. на здобуття наук. ступ. канд. істор. наук. – Чернігів, 2010. – 19 с.
11. Лахач Т.О. Історіографічні аспекти проблеми державної регламентації шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1920-1930-их років / Т.О. Лахач // Історична пам'ять. – 2012. – №27. – С. 146-153.
12. Маслов В.Ф. Действующее законодательство о браке и семье / В. Ф. Маслов, З. А. Подопрігора, А. А. Пушкин. – Х.: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1974. – 200 с.
13. Пономарьов А. П. Развитие семьи и семейно-брачных отношений в Украине / А. Пономарьов. – К. : Наукова думка, 1989. – 320 с.
14. Чмелик Р. Мала українська сім'я другої половини XIX – початку XX ст. / Р.Чмелик. – Львів: ІН НАНУ, 1999. – 143 с.
15. Гримич М. Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців XIX–XXст. / М. Гримич. – К.: Інтертеладрук, 2004. – 588 с.
16. Сафончик О. І. Деякі питання розвитку законодавства з питань виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин / О.І.Сафончик // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – С. 277-284.